

І. І. Мусянко,
к. військ. н., доцент, Інститут підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки
України Національної юридичної академії України ім. Я. Мудрого

НАПРЯМИ ВИХОДУ ВИЩОЇ ШКОЛИ УКРАЇНИ НА НОВИЙ РІВЕНЬ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ

Досліджено інтернаціональні студентські потоки як провідна особливість глобалізуючої системи вищої освіти. Визначено напрями міжнародного співробітництва українських і зарубіжних вищих навчальних закладів.

International student streams are explored as leading feature of the globalizing system of higher education. Directions of international are certain collaboration of Ukrainian and foreign higher educational establishments.

Ключові слова: вища освіта, інноваційне суспільство, інтеграція, європейська структура, національна система освіти, студентська мобільність.

ВСТУП

В умовах формування інноваційного суспільства функціональними особливостями освіти виступає не тільки здатність надавати тим, хто навчається, нагромаджений в попередні роки обсяг знань та навичок, але й підвищувати здатність до сприйняття та використання на практиці нових наукових ідей, технічних інструментів та методів виробництва, формувати у працівників новаторські здібності, ініціативу та підприємливість.

В умовах приєднання України до Болонського процесу цілком закономірною постала необхідність перебудови і вдосконалення системи державного управління вищою освітою по спрямуванню української освіти на досягнення сучасного світового рівня, збільшення внеску в розвиток економіки, науки, освіти, культури країни й добробуту народу.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Серед найбільш відомих зарубіжних вчених, котрі досліджують проблеми вищої освіти можна назвати Ф. Альтбаха, Г. Келлі, К. Павловського, А. Річардса, П. Скотта та ін. Досить ґрунтовно та всебічно досліджується розвиток сучасної вищої освіти російськими вченими. Серед них: А. Галаган, Б. Гершунський, О. Ліфтеров, В. Садовничий та ін. В Україні розробка концепції реформування вищої освіти входить до кола наукових інтересів таких визнаних вітчизняних фахівців, як В. Андрущенко, М. Згуровський, К. Левківський, В. Луговий, В. Козаков, К. Корсак, В. Кремень, В. Огнев'юк, С. Ніколаєнко, М. Степко, Т. Фініков та ін.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

— дослідити інтернаціональні студентські потоки як провідна особливість глобалізуючої системи вищої освіти;

— визначити напрями міжнародного співробітництва українських і зарубіжних ВНЗ.

РЕЗУЛЬТАТИ

У європейському освітянському просторі практично всі країни прийняли методикку ECTS, яка дає державі достатню можливість визначати кількісну і якісну оцінку знань студентів. Це значить, що пропонується ввести в усіх національних системах освіти єдину систему обліку трудомісткості навчальної роботи в кредитах. Систему пропонується робити накопичувальною, здатною працювати в рамках концепції навчання протягом всього життя. Вона не регулює зміст і структуру програм навчання, а містить загальні зрозумілі для всіх механізми — кредити і оцінки. До основних належать такі компоненти: прозорість і достовірні інформація про результати роботи студента, що передбачає щорічне надання відомостей про програми навчання ВНЗ, зміст і структуру навчальних дисциплін; угода між університетами-партнерами і студентом; використання залікових одиниць — кредитів.

Таким чином, входження України до єдиного Європейського та Світового освітнього простору було б неможливим без запровадження європейської освітньої системи ECTS. Колишній міністр освіти і науки, нині Президент АПН України В. Кремень вважає, що "Болонський процес — це не уніфікація європейської освіти, а її гармонізація. Елементи стандартизації європейської освіти, які є в документах Болонського процесу, необхідно буде так вписати в практику освітньої діяльності, щоб не зашкодити вітчизняній освіті, а зберегти елементи власних конкурентних переваг та наростити їх кращими надбаннями світової практики" [3, с. 12]. Україна зробила кілька важливих кроків у напрямі реалізації цих вимог Болонської декларації. Міністерство освіти і на-

уки, молоді та спорту України підготувало масштабний план реалізації заходів. Він мав охопити створення практично єдиної системи загального заліку періодів і обсягів навчання, подолання перешкод мобільності студентів, викладачів і адміністративного персоналу університетів, налагодження співробітництва у створенні загальноєвропейської системи критеріїв і методів оцінювання якості освіти, пропаганда європейського виміру вищої освіти, насамперед у таких сферах, як навчальні програми, інституціональне співробітництво і розвиток програм, що поєднують навчання, дослідження і практику.

Першим кроком на етапі впровадження ECTS повинна була стати структурна трансформація навчальних планів у систему кредитів відповідно до вимог ECTS та розробка шкали переведення своїх оцінок на оцінки ECTS. Кредити враховували всі види навчального процесу, у тому числі самостійну роботу, і забезпечували уніфікований підхід до визначення трудомісткості освітньої діяльності студента. З часом у країнах Болонської конвенції планується введення єдиного загальноєвропейського стандарту — додатку до диплома студента, де записи робитимуться в залікових одиницях ECTS, що матимуть однакову ціну в усій Європі. Цю систему ще у 1989/90 навчальному році було піддано пілотному впровадженню у 145 європейських ВНЗ і рекомендовано до застосування. Для впровадження системи ECTS у ВНЗ України потрібно було розробити і впровадити заходи забезпечення практичної бази для кредитно-модульної системи, яка включала б такі основні елементи ECTS: інформаційний пакет — загальну інформацію про ВНЗ, назву напрямів, спеціальностей, спеціалізацій спеціальностей, анотації (змістові модулі) із зазначенням обов'язкових та вибіркових курсів, методи і технології викладання, залікові кредити, форми та умови здійснення контрольних заходів, система оцінювання якості освіти тощо; договір про навчання між студентом та вищим закладом освіти (напрямок, освітньо-кваліфікаційний рівень, порядок і джерела фінансування, порядок розрахунків); академічну довідку оцінювання знань, що засвідчує досягнення студента в системі кредитів і за шкалою успішності на національному рівні та за системою ECTS.

Експерти звертають увагу на те, що вже існуючі контури Болонського клубу і Євросоюзу не збігаються. Відповідно для студентів з країн, що не входять до Євросоюзу, один із базових принципів Болонського руху — європейська мобільність — стає доволі проблематичним. Адже в цьому разі починають виявлятися інтереси відомств, на які вищі навчальні заклади та МОН України не мають впливу. Виникає нерівність умов участі у Болонському процесі.

Студентська мобільність, безумовно, дуже старе явище. Ряд країн вже мають багатий досвід в цій сфері. Однак в останні роки інтернаціональні студентські потоки стали провідною особливістю глобалізуючої системи вищої освіти. Згідно статистиці ЮНЕСКО, за останні 25 років зростання міжнародної студентської мобільності склало 300 %. Експерти передбачають, що цей ріст буде продовжуватися деякий час, навіть якщо щорічні темпи росту будуть поступово спадати. Є прогнози, у відповідності з котрими чисельність студентів,

що навчатиметься за межами своїх країн, зросте у світі на 2012 рік до 2,8 млн, а на 2025 до 4,9 млн чол. [1, с. 9; 4, с. 196]. Тому глобалізаційні процеси у сфері вищої освіти вимагають пильної уваги з боку Міністерства освіти і науки, молоді та спорту до розвитку відповідних процесів в Україні. Традиційно склалось так, що переважно іноземні студенти приїждять до нас із країн, що розвиваються. Простір СНД — ближнє зарубіжжя — також сфера українських інтересів. Українська освіта на сучасному етапі обходиться значно дешевше західної, що підвищує її конкурентноспроможність. До того ж поки зберігає свою привабливість цілий ряд спеціальностей, що мають традиційно високий рівень і престижність. Міжнародне співробітництво українських і зарубіжних ВНЗ реалізуються сьогодні в основному у наступних напрямках: програми подвійного диплома, філіали іноземних вузів, самостійна освітня діяльність, спільні наукові центри і освітні програми. Основні партнери зарубіжних вузів — великі регіональні державні заклади. В основному співробітництво здійснюється у таких напрямках, як економіка, юриспруденція, лінгвістика, інженерно-технічні спеціальності.

Одним з найважливіших завдань проблеми стандартизації освітніх систем на етапі входження України до Болонського процесу стала уніфікація механізмів контролю якості навчання. Необхідно було знайти відповідність між традиційною рейтинговою шкалою за кредитно-модульною системою навчання відповідно до вимог Європейської кредитно-трансферної системи ECTS. Нова система, запропонована МОН, мала забезпечувати об'єктивність та індивідуальний підхід в оцінці рівня сформованості знань і якості навчання кожного студента як особистості. Метою розвитку галузей вищої освіти в Україні було набуття такої якості, що відповідала би потребам особистості студента, вимогам суспільства та забезпечувала інтеграцію у світовий освітнянський простір. Проведення педагогічного експерименту об'єктивно зумовило певне підвищення статусу та ролі студента як суб'єкта освітньої діяльності завдяки його участі у формуванні індивідуального навчального плану, підвищенню його відповідальності за результати навчання, самоорганізації власної освіти, участі в науковій, творчій роботі та в управлінні навчальним процесом.

Перші результати педагогічного експерименту засвідчили, що для досягнення його мети необхідно вжити певні додаткові заходи. В МОН України було доопрацьовано проект додатку до диплому про вищу освіту, який відповідає моделі, що розроблена Європейською Комісією, Радою Європи і UNESCO / CEPES та вимогам Болонського процесу, на виконання Указу Президента України "Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні" від 04.07.2005 № 1013/2005, відповідно до пропозицій та зауважень, отриманих від провідних вищих навчальних закладів. Але досить легко буде ввести уніфікований додаток до дипломів, застосування якого в Україні гальмувало браком коштів. Додаток, окрім переліку дисциплін з означенням їх обсягу і результатів складання екзаменів чи проведення інших форм контролю, має включати стандартизований опис структури освітньої системи та номенклатури дипломів. Останнє є дуже по-

грібним для надання інформації про місце навчального закладу, який видав диплом, його програм і освітніх кваліфікацій у системі освіти певної країни для порівняння з відповідними аналогами в будь-якій державі, де може виникнути потреба у визнанні цього диплома [2, с. 46; 5, с. 190].

Національна Доктрина розвитку освіти, яка є стратегічним документом, що визначає основні напрями розвитку освіти в XXI столітті, одним з важливих чинників, що впливають на рівень та якість підготовки студентів у вищих навчальних закладах, визнала використання світових освітніх стандартів якості освіти. З метою отримання об'єктивних даних про рівень опанування студентами освітніх стандартів перевагу у багатьох країнах віддають так званому зовнішньому оцінюванню навчальних досягнень студентів, яке на відміну від внутрішнього (тобто такого, що проводиться на рівні групи, кафедри або навчального закладу), передбачає оцінювання за допомогою стандартизованих завдань (тестів), розроблених окремими інституціями, з масштабом національного і локального охоплення. Зовнішнє оцінювання може виконувати як діагностичну, так і сертифікаційну функції на певних етапах навчання у вищому навчальному закладі, а після його закінчення у формі державних національних підсумкових іспитів.

Цікавим досвідом сьогодні є загальноєвропейський процес визначення та відбору ключових компетентностей, що відбувається завдяки здійсненню міжнародного проекту в рамках Федерального статистичного департаменту Швейцарії та Національного центру освітньої статистики США та Канади, де було започатковано програму "Визначення та відбір компетентностей: теоретичні та концептуальні засади" зі скороченою назвою "DeSeCo" (1997 р.) [6, р. 304]. Програма "DeSeCo" сьогодні робить спробу систематизувати та узагальнити досвід багатьох країн в їх визначенні та відборі ключових компетентностей. Експерти програми "DeSeCo" визначають поняття компетентності (competency), як здатність успішно відповідати на індивідуальні та соціальні потреби, діяти та виконувати поставлені завдання. Кожна компетентність побудована на комбінації (поєднанні) взаємовідповідних пізнавальних відношень та практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових компонентів, знань та вмінь, всього того, що можна мобілізувати для активної дії. З часом в країнах Болонської конвенції планується введення єдиного загальноєвропейського стандарту — додатку до диплому студента, в якому будуть враховані ці дані, і записи будуть робитися в залікових одиницях ECTS, що матимуть однакову ціну по всій Європі.

Робити це доведеться всім, хто не захоче лишатися осторонь і намагатиметься розширити своїм студентам доступ в інші країни європейського вищоосвітнього простору. Звичайно, централізоване постачання відповідних бланків для додатку до диплому, які водночас є звітними документами і виготовлені за жорсткою схемою, знімає більшість організаційних проблем, але на зміст (та, за великим рахунком, і на форму) навчального процесу не впливає.

З огляду на викладене, доходимо висновку, що певній частині найпотужніших ВНЗ входження в європейський простір дає слушний шанс поліпшити якість

навчання, інтегруватися в європейські структури додаткового фінансування, активізувати наукову діяльність. Для частини професури і студентства України — це означає також можливість виходу на новий рівень професійної мобільності. Але, на жаль, для більшості — це порушення спокою, підвищення вимог при збереженні заробітної плати на незмінному рівні. Можливий також черговий потік відпливу інтелектуальних вершків з ВНЗ, насамперед найталановитіших студентів.

ВИСНОВКИ

На нашу думку, керівництву ВНЗ та МОН України слід приділяти більше уваги змісту та методичним рекомендаціям щодо впровадження ECTS в освітня простір України. Система ECTS має стати узагальненою основою для національних кредитних систем. Вони заохочують подальший прогрес з метою перетворення ECTS із перевідної системи на нагромаджувальну, що необхідно застосовувати послідовно в міру того, як вона розвивається в рамках загальноєвропейського простору вищої освіти. Набутий під час педагогічного експерименту проміжний досвід доводить, що використання модульної форми організації навчання сприяє: інтенсифікації навчального процесу; систематизації засвоєння навчального матеріалу, підвищенню мотивації та відповідальності студентів за результати навчальної діяльності, розширенню можливостей для всебічного розкриття їх здібностей і досягнення реальних можливостей для мобільності на європейському та світовому освітньому просторі. Разом з тим, є потреба унормування тлумачення основних понять, визначень та загальних принципів КМСОНП. Слід зауважити, що в КМСОНП мають місце різні підходи до визначення змісту понять "модуль", "змістовий модуль", "заліковий кредит". Запровадження системи ECTS в навчальний процес вимагає також глибокої перебудови психологічної, дидактичної, наукової та методичної діяльності науково-педагогічних працівників у всій системі вищих навчальних закладах освіти України.

Література:

1. Астахова В.И., Астахова Е.В. Становление международного сотрудничества Украины в области образования: учет современных тенденций / В.И. Астахова, Е.В. Астахова // Гуманитарні науки. — 2006. — №2. — С. 4—45.
2. Корсак К. Формування культури оцінювання і забезпечення якості роботи вищих шкіл / К. Корсак / Вища освіта України. — 2004. — № 1. — С. 41—48.
3. Кремінь В.Г. Болонський процес: зближення, а не уніфікація / В.Г. Кремінь // Дзеркало тижня. — 2003. — 13 груд. — С. 10—16.
4. Куделя П.О. Вища школа регіону як об'єкт соціального управління: [монографія] / П.О. Куделя. — Дніпропетровськ: Дніпрокнига, 2002. — 272 с.
5. Лич В.М. Фінансування науки: аналіз стану, проблеми та шляхи вдосконалення / В.М. Лич // Вісник ВДУ ім. Лесі Українки: серія "Економічні науки". — 2005. — Розділ III. — С. 189—194.
6. Nitko Anthony J. Educational Assessment of Students. — USA: Prentice-Hall. — 2001. — 514 p.

Стаття надійшла до редакції 26.05.2011 р.